

Instruccions de la directora general de Primera Infància, Innovació i Comunitat educaativa per al desplegament del Pla de Coeducació de les Illes Balears 2019-2022 en referència a l'objectiu general 4 («Ofereir una educació afectivosexual integral, amb perspectiva de gènere, que atengui la diversitat sexual, les diferents identitats de gènere i la diversitat familiar, i promoure l'establiment de relacions positives, saludables i igualitàries»), i a l'objectiu específic 4.1 («Incorporar el programa d'educació afectivosexual "Amb tots els sentits" al projecte educatiu de centre i a la programació general anual»)

Introducció

Des de 2017, la Coordinació de Sida i Sexualitat de la Direcció General de Salut Pública i Participació ofereix el programa d'educació afectiva i sexual «Amb tots els sentits» a tots els centres d'educació secundària obligatòria (públics, privats i concertats) de tota la comunitat autònoma perquè puguin dur a terme una educació sexual integral (d'ara endavant, *ESI*).

L'Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar, dependent de la Direcció General de Primera Infància, Innovació i Comunitat Educativa, ha fet una passa endavant per aconseguir que l'ESI pugui ser una realitat en tots els centres educatius de les Illes Balears gràcies a la implantació del programa «Amb tots els sentits», un dels cinc objectius que integren el Pla de Coeducació de les Illes Balears 2019-2022.

La sexualitat és un aspecte central de la vida de les persones. És un concepte molt ampli, referit a convencions, rols i comportaments lligats a la cultura que suposen expressions del desig sexual, el poder i diverses emocions, influïdes pel gènere i altres aspectes de la posició social (per exemple, la classe, la capacitat i l'etnicitat). Així doncs, la sexualitat es relaciona amb el sexe biològic, l'orientació sexual i els rols i identitats de gènere, així com amb l'erotisme, el plaer i les relacions íntimes, sense deixar de banda la reproducció. S'expressa a través de fantasies, desitjos, actituds, valors i conductes. La sexualitat es manifesta d'una manera o una altra en totes les fases del cicle de vida dels éssers humans, però és durant la joventut quan majoritàriament les persones esdevenim sexualment actives.

En l'actual sistema patriarcal, en què l'heterosexualitat està institucionalitzada a través de la família tradicional, la construcció de la sexualitat està íntimament

relacionada amb la construcció d'un gènere heteronormatiu. És per això que podem definir un seguit d'elements tradicionalment lligats a la sexualitat normativa:

- a) Masclista. La sexualitat normativa es basa en el plaer masculí, és a dir, en la idea que el desig dels homes és «natural». Per contra, penalitza el desig femení i objectivitzava les dones, relegant-les a un rol de disponibilitat i submissió respecte la figura masculina.
- b) Heteronormativa. La sexualitat normativa es redueix al sexe entre un sol home i una sola dona. Exclou les persones que no encaixen en el sistema sexe-gènere (trans*, intersex, etc.) i les invisibilitza.
- c) Coito-centrada. La sexualitat normativa considera la penetració com la pràctica central: les relacions sexuals es consideren completes quan hi ha penetració i les altres són «preliminars».
- d) Privada. La sexualitat segueix sent un tabú, públicament no se'n parla de manera explícita i, quan es fa, sovint es confon sexualitat amb reproducció.
- e) Estereotipada. Els cossos associats a la sexualitat normativa segueixen els canons de bellesa tradicionals. Aquest fet invisibilitza tot allò que no s'alinea amb aquesta canons i, per tant, genera gordofòbia, capacitisme, adultcentrisme i racisme, entre altres discriminacions, i fomenta relacions de poder i violència estructural.

Atès que la sexualitat normativa forma part de l'àmbit privat, hem de preguntar-nos quins són els mecanismes que fan que actualment aquest model es perpetui. La construcció de la sexualitat va íntimament lligada a la del gènere, i aquest actua des de la primera infància a través de la imposició dels rols de gènere. A més, infants i joves són grups de persones exposades a grans quantitats d'informació d'una varietat de fonts enormes, algunes de les quals són inadequades i perpetuen el model de sexualitat tradicional. La publicitat, per exemple, és un clar model en el qual apareix informació innecessàriament sexualitzada amb un objectiu persuasiu. Cal afegir que, en l'actual context d'absència d'educació sexual tant formal (és a dir, en un context escolar) com informal, la pornografia juga un paper destacat en l'educació sexual dels joves.

La pornografia que es consumeix de manera més majoritària es pot definir amb els mateixos cinc conceptes que la sexualitat tradicional: és masclista, heterocèntrica, fal·locèntrica, centrada en el coit, privada i protagonitzada per persones amb cossos estereotipats. A més a més, atès que sovint la sexualitat és un tema tabú, la pornografia esdevé la manera de descobrir i perpetuar les construccions socials tradicionals que el cisheteropatriarcat confereix a les relacions sexuals entre homes i dones, fins i tot acceptant com a vàlida i naturalitzant la cultura de la violació cap a les dones. És en aquest punt en què resulta imprescindible que les persones joves puguin disposar de referents de

pornografia més ètics, inclusivament i respectuosos, que posin el plaer al centre i en què les relacions de dominància i les violències quedin excloses. Atès que la sexualitat és una vivència personal que cadascú desenvolupa a la seva manera, cal que socialment adquirim el compromís de canviar la mirada que hi projectam. Així doncs, i amb l'objectiu d'incloure totes les maneres de viure i entendre la sexualitat, n'hem de parlar en plural i començar a pensar en sexualitats que tinguin:

- a) Una mirada plural. La sexualitat és una construcció social, però també una experiència subjectiva que es dibuixa al llarg de la vida. Parlar de sexualitats reconeix i fa visibles les diferents opcions de viure i entendre la pròpia sexualitat i les relacions sexoafectives.
- b) Perspectiva feminista. Les pràctiques íntimes compartides han de partir del consens entre les persones que hi participen. Això passa per posar al centre el plaer de totes les persones que mantenen la relació i per fomentar relacions sexoafectives més horitzontals entre les persones implicades.
- c) Trencar normes i estereotips. El plural col·labora a trencar amb un sistema dicotòmic que contraposa la sexualitat normativa a les desviacions d'aquesta. Cal construir una realitat més inclusiva amb els models transgressors i la diversitat.
- d) Obrir reflexions i debats. De la mateixa manera, fer ús del plural ens obliga a pensar a l'entorn de la diversitat de cossos i capacitats i de la construcció del disseny i, en definitiva, a prendre una mirada interseccional de les sexualitats que abordi les desigualtats estructurals que hi influeixen.
- e) Un punt de vista positiu i plaent. Cal posar èmfasi en les dimensions del plaer i l'afectivitat i relegar la dimensió reproductiva a un segon lloc. La comunicació juga un paper important en la gestió dels plaers: cal tenir present quins riscos assumim de mutu acord. En aquest sentit, la sexualitat i l'educació sexual no s'han de veure com un tema tabú, com una cosa a amagar. S'han de tractar com un aspecte més de la vida i la construcció personal.

Cap persona ha de ser discriminada o coaccionada en virtut de l'exercici dels seus drets sexuals. El dret a la llibertat i l'autonomia en l'exercici responsable de la sexualitat; el dret a triar les parelles sexuals sense discriminació; el dret a expressar la sexualitat pròpia independentment de l'orientació sexual, i el dret a exercir la sexualitat independentment de la reproducció són alguns dels Drets Humans. Per tal de garantir els drets sexuals a les persones joves, l'educació afectiva i sexual i la coeducació resulten imprescindibles.

Els centres educatius poden exercir un paper important en la promoció de la salut afectiva i sexual. L'acció educativa s'ha de fonamentar en el reconeixement de les potencialitats i individualitats d'infants i joves, independentment del seu sexe, gènere, orientació sexual, capacitats i etnicitat, entre d'altres factors. En aquest

sentit, allò que es faci com a educació sexual i afectiva ha de tenir com a fonament la coeducació d'infants i joves, la generació d'habilitats socials i la capacitat per viure la pròpia sexualitat de manera lliure i responsable, lluny de dogmatismes i moralismes.

L'acció educativa afectiva i sexual ha d'estar basada en un enfocament de drets humans i de drets sexuals i reproductius, és a dir, basada en la perspectiva de gènere i el respecte a la diversitat, amb un enfocament positiu de les sexualitats, sensible des d'un punt de vista cultural i que trenqui normes i estereotips.

L'acció educativa afectiva i sexual ha d'estar adaptada a cadascuna de les etapes d'edat. A més, ha de vetllar per espais segurs d'expressió, i posar al mateix nivell les necessitats diferents segons aquests grups d'edat, però també segons els diferents sexes i gèneres, orientacions i opcions sexuals, entorns culturals, capacitats, etc.

Marc normatiu

1. L'Organització Mundial de la Salut (OMS) i l'Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura (UNESCO) evidencien que l'educació afectiva i sexual clara, positiva, holística i correcta, adaptada a cada edat i entesa com una àrea de potencial humà, aporta coneixements basats en dades empíriques, habilitats, actituds i valors que empoderen per viure la sexualitat amb plaer, satisfacció, seguretat i respecte.
2. La Llei orgànica 2/2010, de 3 de març, de salut sexual i reproductiva, estableix que «el sistema educatiu ha de preveure la formació en salut sexual i reproductiva com a part del desenvolupament integral de la personalitat i de la formació en valors».
3. L'Estratègia Nacional de Salut Sexual i Reproductiva recomana potenciar l'educació sexual en la infància i en l'adolescència, en el marc de l'àmbit educatiu, d'acord amb el nivell de desenvolupament de cada edat, prenent com a referència la visió holística de la sexualitat i la diversitat d'orientacions i identitats sexuals.
4. En el document *Ganar salut con la juventud*, el Consell Interterritorial del Sistema Nacional de Salut recomana que les institucions de salut pública editin materials didàctics per a escoles, pares i mares i la població en general. També recomana que l'educació sexual s'integri en el projecte educatiu de centre (PEC).
5. El Pla Estratègic Nacional de Prevenció i Control de la Infecció pel VIH i altres Infeccions de Transmissió Sexual i l'Estratègia de VIH/SIDA de les Illes Balears

estableixen com a prioritat la realització de programes educatius integrals als centres educatius perquè infants i adolescents adoptin conductes sexuals saludables.

6. La Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació (LOE) indica en l'article 151.e) que una de les funcions de la inspecció educativa és la de vetllar pel compliment i l'aplicació dels principis i valors recollits en aquesta Llei, inclosos els destinats a fomentar la igualtat real entre homes i dones.
7. La Llei 8/2016, de 30 de maig, per garantir els drets de lesbianes, gais, trans, bisexuals i intersexuals i erradicar l'LGTBI-fòbia, indica que en l'àmbit de l'educació s'han regulat qüestions perquè en tot el sistema educatiu es tenguin en compte la diversitat afectiva i sexual i s'eviti qualsevol tipus de discriminació i perquè es disposi de mesures de prevenció i actuació contra l'assetjament de què puguin ser objecte les persones LGTBI en l'àmbit escolar.
8. La Llei 11/2016, de 28 de juliol, d'igualtat de dones i homes a les Illes Balears, assenyala que en l'àmbit educatiu l'Administració educativa ha de tenir com un dels principis bàsics la prevenció de conductes violentes en tots els nivells educatius, especialment de la violència masclista. També ha de garantir la posada en marxa als centres de projectes coeducatius que fomentin la construcció de les relacions igualitàries de les dones i els homes sobre la base de criteris d'igualtat que ajudin a identificar i eliminar les situacions de discriminació per orientació i identitat sexual i les de violència masclista.
9. El Decret 67/ 2008, de 6 de juny, pel qual s'estableix l'ordenació general dels ensenyaments de l'educació infantil, l'educació primària, i l'educació secundària obligatòria a les Illes Balears.
10. El Decret 71/2008, de 27 de juny, pel qual s'estableix el currículum de l'educació infantil a les Illes Balears.
11. El Decret 32/2014, de 18 de juliol, pel qual s'estableix el currículum de l'educació primària a les Illes Balears.
12. El Decret 34/2015 de 15 de maig, pel qual s'estableix el currículum de l'educació secundària a les Illes Balears.
13. El Pla de Coeducació de les Illes Balears 2019-2022 esmenta en l'objectiu general 4 («Ofertir una educació afectiva i sexual integral, amb perspectiva de gènere, que atengui la diversitat sexual, les diferents identitats de gènere i la diversitat familiar, i promoure l'establiment de relacions positives, saludables i igualitàries»).

14. Les Instruccions 14/2020 per al desplegament del Pla de Coeducació de les Illes Balears en referència a l'objectiu específic 2.2 (acció 25), sobre la incorporació de la perspectiva de gènere a l'educació: redacció i difusió d'orientacions per al disseny i desenvolupament del Pla d'Igualtat i Coeducació del centre.
15. El Pacte d'Estat contra la Violència de gènere (mesures 3, 4 i 5).

Objectiu

Redactar i difondre instruccions per al desplegament del Pla de Coeducació de les Illes Balears 2019-2022 en referència a l'objectiu general 4 («Ofereir una educació afectivosexual integral, amb perspectiva de gènere, que atengui la diversitat sexual, les diferents identitats de gènere i la diversitat familiar, i promoure l'establiment de relacions positives, saludables i igualitàries»), i a l'objectiu específic 4.1 («Incorporar el programa d'educació afectivosexual "Amb tots els sentits" al projecte educatiu de centre i a la programació general anual»).

Àmbit

Aquestes instruccions s'han d'aplicar a tots els centres sostinguts amb fons públics del sistema educatiu de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears.

Instruccions

Les instruccions es troben incloses dins l'annex 1

